

Eastern Europe
Studies Centre
Established in 2006

2022 m. III ketvirčio Baltarusijos tendencijos

Analitinė apžvalga
liepa–rugsėjis

Anton Achremov,
Vilniaus universiteto
Tarptautinių san-
tykių ir politikos
mokslų instituto
magistras, prie
RESC komandos
prisijungė 2022 m.

Jis prisideda prie ana-
litinio ir informacinio turi-
nio kūrimo, daugiausia dėme-
sio skirdamas Rusijos, Baltarusijos,
Rytų partnerystės šalių tematikai.

A. Lukašenkos režimas tęsia persekiojimą asmenų, susijusių su protestais per 2020 m. prezidento rinkimus, taip pat asmenų, viešai pasisakančių prieš Rusijos karą Ukrainoje. Prie Ukrainos sienų ir toliau nuolat vyksta Baltarusijos kariuomenės pratybos. Vis dėlto dauguma baltarusių nenori Baltarusijos kišimosi į karą jokia forma ir tiki, kad net gavusi įsakymą pereiti Ukrainos sieną kariuomenė jo nevykdytų.

- Baltarusijos bendras BVP per pirmus septynis 2022 m. mėnesius sumažėjo 5,2 %, smarkiai smuko fizinė Baltarusijos užsienio prekybos apimtis, nors pinigine išraiška dėl infliacijos ji lieka artima 2021 m. lygiui.
- A. Lukašenkos režimas tęsia persekiojimą asmenų, susijusių su protestais per 2020 m. prezidento rinkimus, taip pat asmenų, viešai pasisakančių prieš Rusijos karą Ukrainoje. Prie Ukrainos sienų ir toliau nuolat vyksta Baltarusijos kariuomenės pratybos. Vis dėlto dauguma baltarusių nenori Baltarusijos kišimosi į karą jokia forma ir tiki, kad net gavusi įsakymą pereiti Ukrainos sieną kariuomenė jo nevykdytų.
- Tarptautinė civilinės aviacijos organizacija paskelbė oficialias išvadas dėl „Ryanair“ skrydžio FR4978 lėktuvo nutupdymo praeitų metų gegužę.

Ekonomika

Sankcijų poveikis Baltarusijos užsienio prekybai

2022 m. liepą (paskutinis mėnuo, kai yra statistikos duomenų) mėnesinis Baltarusijos BVP sumažėjo 10,1 %, o bendras BVP per pirmus septynis metų mėnesius – 5,2 %¹. Baltarusijos oficialioji statistikos tarnyba „Belstat“ viešai nebeteikia duomenų apie atskiras užsienio prekybos prekių kategorijas ir fizinę pristatymų apimtį, nurodo tik prekybos apimtį kainomis, o Baltarusijos finansų ministerija nustojo teikti ataskaitas apie valstybės skolos būklę ir biudžeto vykdymą².

„Belstat“ duomenimis, bendras prekių eksportas iš Baltarusijos 2022 m. pirmąjį pusmetį sudarė 17,1 mlrd. JAV dolerių, o tai yra kiek mažiau nei 2021 m. (t. y. siekia tik 96,4 % 2021 m. rodiklio). Sausio–liepos mėn. statistika rodo panašią tendenciją – 20,3 mlrd. JAV dolerių, nors 2021 m. sausio–liepos mėnesiais

eksportas sudarė 21 mlrd. JAV dolerių (96,5 %). Visgi yra pagrindo manyti, kad fizinės pristatymų apimtys sumažėjimas yra daug didesnis, nei rodo eksporto apimtis kainomis. Vidutinė Baltarusijos eksportuojamų prekių kaina 2022 m. sausio–gegužės mėnesiais 32,2 % padidėjo, o jei bendra eksporto vertė sudarė 96,5 % 2021 m. lygio, tai reiškia, kad per tą patį laiką fizinė pristatymų apimtis faktiškai sumažėjo iki 27,7 %, palyginti su 3,5 % jų vertės smukimu. Tai rodo, kad su karu Ukrainoje susijusios naujos sankcijos reikšmingai paveikė Baltarusijos eksportą ir smarkiai sumažino realų eksporto mastą, o eksporto pinigines išraiškos išlaidos arti 2021 m. lygio paaiškinamas tik augančiomis kainomis.

Baltarusijos pastangos perorientuoti eksportą šiek tiek sušvelnino sankcijų poveikį, tačiau šiame procese pagrindinį vaidmenį atlieka tik Rusijos rinka. Pirmojo pusmečio duomenimis, eksporto į Rusiją dalis sudarė 9 mlrd. dolerių, arba daugiau nei pusę visų Baltarusijos pristatytų prekių. Tuo pačiu 2021 m. laikotarpiu ši dalis sudarė 40 %³.

„Belstat“ duomenimis, šių metų liepą, palyginti su praėjusių metų liepa, importas iš NVS nepriklausančių šalių pinigine išraiška sumažėjo 13,5 % – iki

893,9 mln. JAV dolerių, o skaičiuojant laikotarpį nuo sausio iki liepos smuko dar daugiau – 20,8 % (6,9 mlrd. JAV dolerių)⁴. Bendroje prekybos struktūroje 2022 m., palyginti su 2021 m., importas iš 29 šalių augo, importas iš 1 šalies išliko praėjusių metų lygio, o importas iš 67 šalių sumažėjo. Labiausiai pinigine išraiška sumažėjo importas iš Ukrainos, o tarp šalių, iš kurių importas augo, pirmavo Rusija (459 mln. JAV dolerių augimas). Vis dėlto procentine išraiška importas iš Rusijos per septynis mėnesius padidėjo tik 4,4 %⁵.

Atitinkamai sumažėjo ir bendra Baltarusijos užsienio prekyba, įskaitant prekybą su NVS šalimis. Iš viso per septynis 2022 m. mėnesius Baltarusija užsieniui pardavė prekių už 20,3 mlrd. JAV dolerių (3,5 % mažiau nei tuo pačiu laikotarpiu pernai), o nupirko už 20,2 mlrd. JAV dolerių (9,7 % mažiau nei tuo pačiu laikotarpiu pernai). Taigi, bendrai Baltarusijos išorės prekybos finansinė apyvarta per 2022 m. pirmąjį pusmetį sumažėjo 6,7 % ir sudarė 40,5 mlrd. JAV dolerių⁶.

Vidaus politikos tendencijos

Politinės represijos ir opozicijos veikla, režimo prisitaikymas

Politiniais kaliniiais Baltarusijoje šiuo metu pripažinti daugiau nei 1300 žmonių⁷, tačiau tikėtina, jog tikrasis skaičius yra keliskart didesnis, nes dar iki 2021 m. liepos vien pagal kaltinimus ekstremizmu Baltarusijoje buvo iškelta beveik 5 tūkstančiai baudžiamųjų bylų⁸. Dauguma šių baltarusių vis dar persekiojami už savo veiklą 2020 m. protestų metu. Pavyzdžiui, penkiolikai metų neseniai nuteista Marfa Rabkova ir dar 9 asmenys, kurie 2020 m. stebėjo protestus, dokumentavo kankinimo ir kitokio netinkamo elgesio su sulaikytais protestuotojais įrodymus ir padėdavo politiniams kaliniams⁹. Baltarusijos tyrimų komitetas nurodė, kad sukūrė vaizdų archyvą, iki šiol naudojamą „gatvių teroro dalyviams“ atpažinti¹⁰, ir pranešė, jog nuo 2020 m. rugpjūčio 9 d. iki 2022 m. liepos iš viso iškėlė apie 11 000 baudžiamųjų bylų, susijusių su protestais po prezidento rinkimų¹¹.

Dėl karo Ukrainoje represijos Baltarusijoje įgavo ir kitų formų – dabar valdžia ir saugumo pajėgos kovoja ne tik su Lukašenkos oponentais ir buvusiais protestuotojais, bet ir su tais, kas priešinas Rusijos invazijai ir remia Ukrainą. Pavyzdžiui, Gomelio srities gyventojui dėl Rusijos karinės technikos Baltarusijoje fotografavimo gresia iki septynerių metų įkalinimo¹². Žmogaus teisių centras „Viasna“ 2022 m. rugpjūtį pranešė, kad jam yra žinoma apie 32 šiuo metu vykstančias baudžiamąsias bylas, susijusias su protestais dėl Rusijos įsiveržimo į Ukrainą¹³.

Baltarusijos vyriausybė rengia teisės aktą, numatantį pilietybės atėmimą iš emigravusių politinių oponentų, pagal kurį į užsienį išvykusiems baltarusiams, pripažintiems ekstremistais, gresia Baltarusijos pilietybės atėmimas ir draudimas atvykti į šalį¹⁴. Be to, šių metų liepos mėnesį Lukašenka pasirašė įstatymą, kuris leidžia Baltarusijos piliečius, išvykusius į užsienį, teisti už akių¹⁵.

Socialinės tendencijos

Rugpjūčio 4–21 d. „Chatham House“ internetu atliko apklausą apie baltarusių nuostatas dėl karo Ukrainoje ir padėties jų pačių šalyje. Apie 30 % baltarusių palaiko arba veikia palaiko Rusijos veiksmus Ukrainoje (tai yra 2 % mažiau nei balandžio mėnesį), bet tik apie 15 % mano, kad karo pasekmės bus pozityvios arba veikia pozityvios jų šaliai ir jiems asmeniškai, palyginti su 18 % taip maniusiųjų balandį.

Dominuoja tendencija, liudijanti, jog Baltarusijos visuomenė apskritai nori atsiriboti nuo karo Ukrainoje – didėja valstybės poreikis reikšti neutralumą šiame konflikte. Dauguma baltarusių (56 %) tiki, kad pati Baltarusija šiame kare nedalyvaus. Tik 18 % mano, kad jei būtų duotas įsakymas įsikišti į karą Rusijos pusėje, Baltarusijos kariuomenė įvykdytų tokį įsakymą. Taip pat Baltarusijos visuomenė stabiliai pozityviai vertina tiek Rusiją (71 %), tiek Ukrainą (65 %). Lietuvą ir Lenkiją pozityviai vertina taip pat 60–70 % baltarusių, o JAV – 51 % baltarusių ir tai yra reikšmingas padidėjimas nuo 40 %, fiksuotų šių metų balandį. Paroma Rusijos veiksmams Ukrainoje koreliuoja su valstybinės Baltarusijos žiniasklaidos, valstybinės Rusijos žiniasklaidos ir nevalstybinės Rusijos žiniasklaidos teikiamos informacijos vartojimu. Tai lemia ir geopolitinės preferencijas, ypač požiūrį į Rusiją ir Ukrainą.

Be to, per pusmetį sumažėjo pasisakančių už viena laikę Baltarusijos sąjungą tiek su Rusija, tiek su ES arba nedalyvavimą jokiose sąjungose respondentų

skaičius. Vis dėlto aljanso su Rusija šalininkų skaičius išlieka stabilus (37 %), nors baltarusiai sąjungą su Rusija supranta kaip išimtinai ekonominę, o ne politinę ar karinę¹⁶.

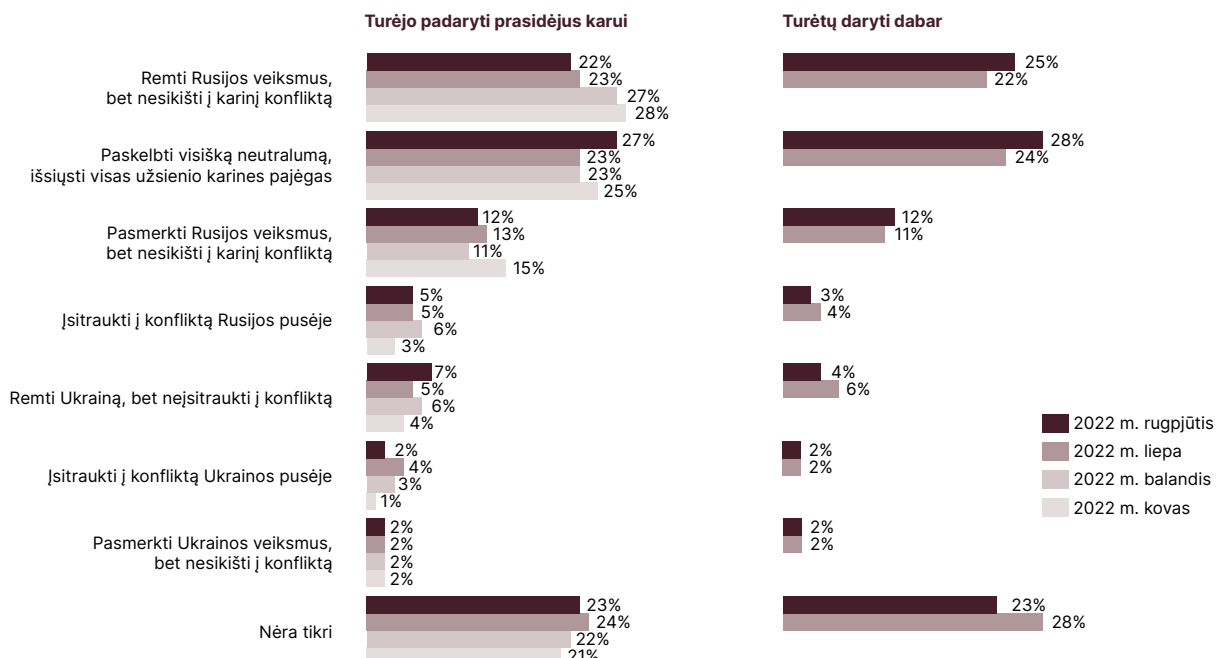
Išorės santykiai

Santykiai su Rusija. Karinis dėmuo

Trečiame šių metų ketvirtyje kiek padidėjo Baltarusijos bendradarbiavimas su Rusija Sąjunginės valstybės formatu, daugiausia prekybos srityje. Rugsėjo 12 d. Lukašenka patvirtino prekių eksporto per Rusijos uostus projektą, kuriuo siekiama perorientuoti Baltarusijos eksportą iš Baltijos uostų¹⁷. Be to, Baltarusija ir Rusija galutinai susitarė dėl bendro importą pakeičiančių projektų finansavimo¹⁸. Liepos mėnesį Rusijos vyriausybė taip pat įteisino Baltarusijos ban-

kų dalyvavimą Rusijos valstybės užsakymų sistemoje ir taip gerokai palengvino galimybes gauti Rusijos valstybinių užsakymų tiekėjams iš Baltarusijos¹⁹.

Birželio 25 d. Rusijos ir Baltarusijos diplomatinių santykių užmezgimo 30-mečio proga Sankt Peterburge įvyko Lukašenkos ir Putino susitikimas²⁰ (kitas planuojamas ŠBO asamblėjoje rugsėjį²¹). Jame vyravo su abiejų šalių ekonomika ir prekyba sankcijų fone susijusios temos, tačiau buvo aptartas ir karinis dėmuo. Susitikime Putinas taip pat pažadėjo „artimiausiais mėnesiais“ perduoti Baltarusijos kariuomenei „Iskander-M“ raketinių kompleksų²², tačiau iki rugsėjo pradžios taip ir nebuvo paskelbta, ar tai įvyko. Susitikime Lukašenka taip pat prašė Putino priimti modernizuoti Baltarusijos „Su-24“ naikintuvus, kad jie galėtų būti apginkluoti ir branduolinėmis galvutėmis. Rugsėjo 26 d. Lukašenka paskelbė, kad modernizacija jau įvykdyta²³, o vėliau pridūrė, kad pačios branduolinės galvutės Baltarusijai perduotos nebuvo ir ji iš Rusijos jų neprašys, jeigu tik nebus užpulta pati arba jei branduolinių ginklų nebus dislokuota Lenkijoje²⁴.

1 pav. Baltarusių požiūris į karinį konfliktą: 1) „Ką dėl karinių veiksmų tarp Rusijos ir Ukrainos turėjo daryti Baltarusija prasidėjus karui?“, 2) „Ką šiandien turėtų daryti Baltarusija dėl karinių veiksmų tarp Rusijos ir Ukrainos?“ Šaltinis: Chatham House, „Belarusian’s views on Russia’s war on Ukraine“, <https://belaruspolls.org/wave-11>

Rusijos ir Baltarusijos bendradarbiavimas karinėje srityje pastaruoju metu yra aktyvus. Nors tiesioginis Baltarusijos įsitraukimas į karą Ukrainoje išlieka mažai tikėtinas, Baltarusijos vadovybė ir toliau teikia netiesioginę paramą Rusijos veiksams. Baltarusijos kariuomenė tęsia pratybas prie Ukrainos sienų: liepos mėnesį vyko bendros sausumos pajėgų pratybos Gomelio srityje²⁵; rugpjūčio pradžioje kartu su Rusija surengtos bendros oro gynybos pratybos²⁶; rugsėjo pradžioje Bresto srityje organizuotos „priešo užimtos teritorijos atkovojoimo“ pratybos²⁷. Birželio pradžioje Ukrainos šaltiniai skelbė, kad tiesiogiai prie jos sienų yra nuolat dislokuota iki 4000 Baltarusijos karių²⁸. Ukrainos teigimu, taip pat tikėtina, kad birželį Baltarusija iš savo arsenalo perdavė Rusijos kariuomenei šaudmenų atsargų²⁹.

Be to, Baltarusijoje vis dar dislokuojami ir gydomi Rusijos kariškiai, o liepos pabaigoje po daugiau nei trijų mėnesių pertraukos buvo atnaujinti ir Rusijos kariuomenės vykdomi Ukrainos teritorijos apšaudymai raketomis iš Baltarusijos teritorijos³⁰.

“Ryanair” lėktuvo užgrobimo oficialaus tyrimo išvados

Liepos 19 d. Tarptautinės civilinės aviacijos organizacijos (ICAO) taryba baigė tyrimą dėl 2021 m. gegužės mėn. įvykusio incidento Baltarusijos oro erdvėje, susijusio su „Ryanair“ skrydžiu FR4978, ir vienareikšmiškai pasmerkė Baltarusijos vyriausybės veiksmus kaip neteisėto kišimosi aktą. Apsvarsčiusi pateiktus faktų nustatymo rezultatus, ICAO taryba pripažino, kad grasinimas apie padėtą bombą „Ryanair“ skrydžio FR4978 lėktuve buvo sąmoningai klaidinantis ir kėlė pavojų skrydžio saugumui, be to, nustatyta, kad lėktuvo įgulai jis buvo perduotas vykdant aukšto rango Baltarusijos vyriausybės pareigūnų nurodymus.

Rusijos Federacijos atstovas taryboje vienintelis išreiškė griežtą savo valstybės prieštaravimą dėl to, kad Baltarusija būtų pripažinta neteisėto kišimosi šaltiniu.

Kalbant apie tolesnius veiksmus, taryba nurodė ICAO perduoti FR4978 skrydžio incidento tyrimo ataskaitos išvadas visoms ICAO valstybėms narėms ir pranešti apie Baltarusijos įvykdytus Čikagos konvencijos pažeidimus ICAO asamblėjai per artėjančią 41ąją organizacijos sesiją (2022 m. rugsėjo 27 d. – spalio 7 d.), taip pat viešai paskelbti ataskaitą organizacijos svetainėje.

Tarybos pirmininkas nusprendė perduoti tyrimo ataskaitą ir su ja susijusius Tarybos sprendimus Jungtinių Tautų generaliniam sekretoriui Antonio Guterresui, kad būtų imamasi atitinkamų veiksmų³¹.

Šaltiniai

1. ЕАБР: ВВП Беларуси упал. Но прогноз может быть пересмотрен, *Деловая Газета*, 2022-08-22, <<https://bdg.by/news/economics/eabr-prognoz-vvp-po-belarusi-mozhet-byt-peresmotren>>.
2. Белстат закрыл очередную статистику. Из публичного доступа исчезла информация о торговле с ЕС и Россией, *Ex-press.by*, 2022-09-12, <<https://ex-press.by/rubrics/ekonomika/2022/09/12/belstat-zakryl-ocherednuyu-statistiku-iz-publichnogo-dostupa-ischezla-informaciya-o-torgovle-s-es-i-rossiej>>.
3. Павел Мацукевич, Девять ярдов, *Цэнтр новых ідэй*, 2022-09-02, <<https://newbelarus.vision/puls-lenina65/>>.
4. Белстат закрыл очередную статистику. Из публичного доступа исчезла информация о торговле с ЕС и Россией, *Ex-press.by*, 2022-09-12, <<https://ex-press.by/rubrics/ekonomika/2022/09/12/belstat-zakryl-ocherednuyu-statistiku-iz-publichnogo-dostupa-ischezla-informaciya-o-torgovle-s-es-i-rossiej>>.
5. Откуда Беларусь ввозит товары в 2022 году, *banki24.by*, 2022-08-22, <<https://www.infobaza.by/industry/10195.html>>.
6. Белстат закрыл очередную статистику. Из публичного доступа исчезла информация о торговле с ЕС и Россией, *Ex-press.by*, 2022-09-12, <<https://ex-press.by/rubrics/ekonomika/2022/09/12/belstat-zakryl-ocherednuyu-statistiku-iz-publichnogo-dostupa-ischezla-informaciya-o-torgovle-s-es-i-rossiej>>.
7. Вясна, 2022-09-12, <<https://prisoners.spring96.org/ru>>.
8. Политические заключенные: о чем говорила Ольга Карач на Форуме Демократических Сил, *Наш дом*, 2022-05-23, <<https://nash-dom.info/90230>>.
9. Марфе Рабковой — 15 лет, остальным фигурантам — от 5 до 17. Суд вынес приговор по «делу десяти», *Зеркало*, 2022-09-06, <<https://news.zerkalo.io/life/21447.html>>.
10. СК создал видеотеку, по которой вычисляют «участников уличного террора», *Зеркало*, 2022-08-24, <<https://news.zerkalo.io/life/20568.html>>.
11. В Беларуси с 9 августа 2020 года возбудили 11 тысяч «протестных» уголовных дел, *Зеркало*, 2022-08-11, <<https://news.zerkalo.io/life/19793.html>>.
12. В Беларуси с 9 августа 2020 года возбудили 11 тысяч «протестных» уголовных дел, *Зеркало*, 2022-08-11, <<https://news.zerkalo.io/life/19793.html>>.
13. Праваабаронцы „Вясны“ праінфармавалі спецдакладчыкаў ААН пра пераслед беларусаў за антываенную пазіцыю, *Вясна*, 2022-08-08, <<https://spring96.org/be/news/108653>>.
14. Максим Москальков, Беларусь: лишение гражданства эмигрантов и очередная амнистия, *Голос Америки*, 2022-09-07, <<https://www.golosameriki.com/a/belarus-deprivation-of-citizenship-of-emigrants/6735348.html>>.
15. Анна Неверова, Лукашенко разрешил заочно судить уехавших из Беларуси, *Deutsche Welle*, 2022-07-22, <<https://www.dw.com/ru/lukashenko-razreshil-zaочно-sudit-uehavshih-iz-rb-obvinjaemyh/a-62560031>>.
16. Результаты одиннадцатой волны исследования, Chatham House, <<https://belaruspolls.org/wave-11>>.
17. Александр Лукашенко одобрил проект об экспорте грузов через российские порты, *Союзное вече*, 2022-09-12, <<https://www.souzveche.ru/news/66078/>>.
18. Минск и Москва готовы к совместному финансированию проектов по импортозамещению, *Eurasia Daily*, 2022-09-06, <<https://eadaily.com/ru/news/2022/09/06/minsk-i-moskva-gotovy-k-sovmestnomu-finansirovaniyu-proektov-po-importozameshcheniyu>>.
19. Белорусские банки смогут участвовать в российской системе госзаказа, *Белта*, 2022-07-24, <<https://www.belta.by/economics/view/beloruskie-banki-smogut-uchastvovat-v-rossijskoj-sisteme-goszakaza-513539-2022/>>.
20. Встреча Путина и Лукашенко в Петербурге. Главные заявления, *Коммерсант*, 2022-06-25, <<https://www.kommersant.ru/doc/5434059>>.
21. Лукашенко и Путин проведут переговоры в сентябре, *Минская Правда*, 2022-08-26, <<https://mlyn.by/26082022/lukashenko-i-putin-provedut-peregovory-v-sentyabre/>>.

22. Россия передаст Белоруссии комплексы «Искандер-М», *Коммерсант*, 2022-06-25, <<https://www.kommersant.ru/doc/5434057>>.
23. Лукашенко сообщил о переоборудовании белорусских самолетов для несения ядерного оружия, *Голос Америки*, 2022-08-26, <<https://www.golosameriki.com/a/belarus-upgrades-fighter-jets/6717648.html>>.
24. Людмила Жерновская, Лукашенко сказал, в каком случае будет просить у России ядерное оружие, *Униан*, 2022-09-01, <<https://www.unian.net/world/lukashenko-skazal-v-kakom-sluchae-budet-prosit-u-rossii-yadernoe-oruzhie-11963238.html>>.
25. Виктория Коломиец, В Беларуси начались военные учения. Они продлятся до 14 июля, *Громадске*, 2022-07-12, <<https://hromadske.ua/ru/posts/v-belarusi-nachalis-voennye-ucheniya-oni-prodiyatsya-do-14-iyulya>>.
26. Остап Крамар, Беларусь проведет совместные с россиянами военные учения, *Громадске*, 2022-08-09, <<https://hromadske.ua/ru/posts/belarus-provedet-sovmestnye-s-rossiyanami-voennye-ucheniya>>.
27. Алесь Петрович, На учениях в Беларуси „освобождают захваченные территории“, *Deutsche Welle*, 2022-09-12, <<https://www.dw.com/ru/na-uceniah-v-belarusi-osvobodaut-vremenno-zahvacennye-territorii/a-63091233>>.
28. Евгения Луценко, Беларусь на границе с Украиной держит до 4 тысяч своих военных. В Минобороны не видят подготовки к наступлению, *Громадске*, 2022-06-21, <<https://hromadske.ua/ru/posts/belarus-na-granice-s-ukrainoj-derzhit-do-4-tysyach-svoih-voennyh-v-minoborony-ne-vidyat-podgotovki-k-nastupleniyu>>.
29. Valentyna Romanenko, Belarus may provide Russia with weapons and equipment for military action in Ukraine – General Staff of the Armed Forces of Ukraine, *Ukrainska Pravda*, 2022-06-23, <<https://www.pravda.com.ua/eng/news/2022/06/23/7354244/>>.
30. Северо-восточные области Украины обстреляны с территории Беларуси. Что известно к этому моменту, *BBC*, 2022-07-28, <<https://www.bbc.com/russian/news-62333127>>.
31. ICAO Council condemns Belarus over 2021 Ryanair flight bomb threat and diversion, ICAO, 2022-07-19, <<https://www.icao.int/Newsroom/Pages/ICAO-Council-strongly-condemns-Belarus-over-2021-Ryanair-flight-bomb-threat-and-diversion.aspx>>.